

Kehitysvammaisen nuoren seksuaali- ja ehkäisyneuvonta

Helsingin kaupungin keskitetyssä ehkäisyneuvonnassa ja kehitysvamma-poliklinikalla

Pirjo Nissinen-Turunen projektisuunnittelija, th, seksuaaliterapeutti

Kirsi-Maria Örö

Pari- ja seksuaaliterapeutti, seksuaaliterapeutti

Kehitysvamma-poliklinikka

Seksuaalioikeudet

- Seksuaalioikeudet perustuvat yleismaailmallisiin ihmisoikeuksiin sekä tieteelliseen tietoon ihmisen seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä. Ihmisoikeudet on jo tunnustettu kansainvälisissä ja alueellisissa ihmisoikeusasiakirjoissa, kansallisissa perustuslaeissa ja lainsäädännössä sekä ihmisoikeusnormeissa ja -periaatteissa.
Seksuaalioikeudet ovat seksuaalisuutta koskevia ihmisoikeuksia
- **1. Oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen**
- Jokainen on oikeutettu nauttimaan kaikista seksuaalioikeuksista, jotka tässä julistuksessa on esitetty, ilman minkäänlaista erottelua, jonka perusteena on kulttuuritausta, ihonväri, sukupuoli, kieli, poliittinen tai muu mielipide, kansallinen tai sosiaalinen alkuperä, asuinpaikka, omaisuus, syntyperä, vammaisuus, ikä, kansallisuus, siviilisääty tai perhe, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti ja -ilmaisu, terveyden tila, taloudellinen tai sosiaalinen tilanne tai muu asema.

Kehitysvammaisuus

- Kehitysvammaisuus tarkoittaa vaikeutta oppia ja ymmärtää uusia asioita.
- Kehitysvammaisuuden vaikutus yksilön elämään vaihtelee paljon.
- Kehitysvamma voi olla lievä, jolloin henkilö tulee toimeen melko itsenäisesti ja tarvitsee tukea vain joillain elämänalueilla. Vaikeasti kehitysvammainen ihminen tarvitsee jatkuvaa tukea.
- Suomessa arvioidaan olevan noin 50 000 ihmistä, joilla on kehitysvamma.
- Kehitysvammaliitto

Kuinka kehitysvammaisen ihmisen seksuaalineuvonta toteutetaan?

- Kehitysvammaisen ihmisen keskittymiskyky vaihtelee, neuvonnan tulisi olla asiakkaan keskittymiskyvyn kestoinen.
- Mikäli asiakkaan vireystila vaihtelee päivän mittaan paljon, olisi hienoa jos neuvonnan voisi osuttaa asiakkaan vireään hetkeen.
- Tilan tulisi olla turvallinen, vailla liikaa muita aistiärsykeitä.
- Asiakkaan tulisi tullessaan jo tietää, mitä seksuaalineuvonta on ja mitä siellä tehdään.

Kommunikaation tueksi

- Kehitysvammaisten ihmisten seksuaalineuvonnan tulisi aina olla joko selkeää kieltä tai selkokieltä.
- Selkokieli on suomen kielen helpommin ymmärrettävä muoto. Selkokielessä kieltä muutetaan yksinkertaisemmaksi sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan. Se on tarkoitettu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä.
- Selkokieli on vielä helpompaa kuin selkeä yleiskieli. Selkokielessä huomioidaan lukijoiden kielelliset erityistarpeet esimerkiksi suuntaamalla tekstiä lukijalle, käyttämällä tuttuja sanoja ja helppoja rakenteita sekä karsimalla tiedon määrää.
- [Selkokielen määritelmä \(Selkokeskus\)](#)

Kommunikaation tueksi

- Seksuaalineuvonnan tueksi kommunikaatiossa voidaan käyttää kuvia, nukkeja, draaman keinoja.
- **Kommunikaatiossa vastuu on aina sitä paremmin taitavalla.**
- Selkokielistä kehitysvammaisille ja autismikirjon ihmisille suunnattua seksuaalikasvatus/neuvonta materiaalia on jo hyvin löydettävissä :
- Rinnekodin selkeästi seksistä

Selko seks

Seteke

Papunet

Seksu kirja

Vernerinet

Tuettu päätöksenteko

- Ymmärrettävällä tavalla annettu oikea tieto antaa asiakkaalle mahdollisuuden tehdä itse päätöksen häntä koskevissa asioissa
- Tuetun päätöksenteon järjestelmä; Vernerinet

Missä Helsingin kaupungin kehitysvammaopoliinikan seksuaalineuvoja luuraa?

- Vastaanotolla; yksilö- ja paritapaamisia toisinaan, myös omaisten neuvontaa.
- Päivä- ja toimintakeskukset; yksilö- ja paritapaamiset sekä ryhmät.
- Kotikäynnit; asiakkaan kotona, ryhmäkodissa tai asuntoryhmissä; yksilö- tai ryhmätapaamisia.
- Vammaistyön henkilökunnan konsultaatio ja koulutus.
- Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa:
 - Villiklubi : Kehitysvammaisille ja autismikirjon aikuisille ravintolassa kuukausittain pyörivä klubi-ilta
 - Bragun sateenkaariklubi : Kehitysvammaisille ja autismikirjon aikuisten sateenkaari ihmisten klubi

Seksuaalineuvonta

- Omat ja toisten ihmisten rajat
- Kaveritaidot
- Ihana/kamala internet, sosiaalinen media.
- Mistä voisi löytää seurustelukumppanin ja kuinka lähestyä toista ihmistä?
- Lupa haluta tai olla haluamatta
- Moninaisuus
- Ihmissuhdetaidot ja suhteen ongelmat
- Seksuaalisuus ja seksi
- Ehkäisyneuvonta ja keskitettyyn ehkäisyneuvolaan ohjaaminen.
- Unelmat vanhemmuudesta

Kehitysvammainen asiakas ehkäisyvastaanotolla

Raskaudenehkäisy, kuukautisten hoito

- Terveysasema (23 terveysasemaa)
- Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto
- Keskitetty ehkäisyneuvonta (omat asiakaskriteerit)

Seksuaalineuvontavastaanotto

- Kehitysvammapkl
- Psykiatrinen pkl
- Opiskelijaterveydenhuolto

Kehitysvammainen asiakas ehkäisyvastaanotolla keskitetyssä ehkäisyneuvonnassa

- **Asiakas;** ehkäisyn aloitus, ehkäisyn vaihto, ehkäisyn lopetus, suunniteltu raskaus
- **Lähiomainen;** asiakas muuttaa omaan asuntoon tai asumisyksikköön , asiakas aloittanut seurustelun, hankalat kuukautiset
- **Koulu- tai opiskelijaterveydenhoitaja;** ehkäisy, hankalat kuukautiset
- **Asumisyksikkö;** omahoitaja; ehkäisy, hankalat kuukautiset
- **Kehitysvammaopki;** seksuaaliterapeutti, sairaanhoitaja/terveydenhoitaja; ehkäisy, hankalat kuukautiset

Kehitysvammainen asiakas ehkäisyvastaanotolla

- **Asiakas tilaa aikaa:**
 - pyydä asiakasta ottamaan mukaan omainen tai esim. asumisyksikön hoitaja
 - pyydä asiakkaalta lupa ilmoittaa varattu aika esim. asumisyksikköön
- **Omainen tai asumisyksikön hoitaja/ohjaaja tilaa aikaa:**
 - keskustele asiakkaan tilanteesta omaisen tai omahoitajan kanssa;
 - asiakkaan kehitysvammaisuuden aste
 - asiakkaan ymmärrys ja kommunikointi
 - asiakkaan oma ajatus ehkäisyneuvontaan tulosta
 - asiakkaalle kertominen ehkäisyneuvonnan vastaanotosta
- Ohjaa täyttämään ehkäisyn esitietolomake
- Varaa vastaanotolle riittävästi aikaa; min 1 h

Kehitysvammaisen asiakas ehkäisyvastaanotolla

- **Kohtaa kehitysvammaisen asiakas niin kuin kuka tahansa ehkäisyasiakas**
- Puhu asiakkaalle, katso asiakasta
- Täydennä tarvittaessa tietoja mukana olevan omaisen/omahoitajan avulla
- Mukauta ohjaus ja neuvonta asiakkaan mukaan
- Hyödynnä tarvittaessa esim. SETEKE-projektin kuvakortit
- Käytä selkokieltä
 - keskustelun sisältö, sanasto, rakenne yksinkertaisempaa, konkreettisempaa
 - käytä lyhyitä, yksinkertaisia lauseita
 - anna tietoa pienissä erissä
 - puhu luonnollisesti, asiallisesti
 - kertaat tietoa tarvittaessa, lopussa yhteenveto ja varatut ajat ylös kirjallisesti

Kehitysvammainen asiakas ehkäisyvastaanotolla

- **Ehkäisymenetelmät**

- onko ehkäisy oma toive vai jonkun muun toive (itse määräämisoikeus)
- näytä eri ehkäisymenetelmät konkreettisesti ja kerro menetelmistä (onnistuuko e-pill. omatoiminen käyttö vai antaako/huolehtiiko joku muu e-pill. antamisen)
- näytä käsivarren kohtaa, jos esim. kapseli/kapselit suunnitteilla ehkäisyksi
- kipulääkitys, puudutus (esim. Emla-puudutus ennen puudutusta, kapselin laitton yhteydessä)
- maksuton ehkäisy
- ehkäisyn lopettaminen

Kehitysvammainen asiakas ehkäisyvastaanotolla

- **Hankalat kuukautiset**

- onko oma toive vai jonkun muun toive (itseääräämisoikeus)
- kivut, runsaat vuodot (konkreettiset kysymykset; esim. meneekö verta housuihin tai lakana vereen, vaihtaako asiakas itse siteet vai joku muu)
- hygienia ja hygienia-ohjaus
- hoidollinen Mirena, kapselit, e-pillerit

- **Omat rajat**

- turvaohjeet; oikeus sanoa EI
- kerro, mihin saa/ei saa muut koskea
- Internet; omien kuvien lähettäminen, deittisovellutukset

Kehitysvammaisten ihmisten unelmat vanhemmuudesta

Kehitysvammaoloklinikan seksuaalineuvojan ja keskitetyn ehkäisyneuvonnan terveydenhoitajan/ seksuaaliterapeutin yhteisvastaanotto asiakkaan/ pariskunnan kanssa

Raskaus ja vanhemmuus on inhimillinen ja luonnollinen toive.

- Seksuaalineuvonnassa käydään läpi niitä unelmia ja ajatuksia, mitä asiakas ajattelee elämän lapsen kanssa olevan, esimerkiksi miltä vauva tai taapero näyttää mediassa ja mietitään, onko mielikuvat oikeita
- Pohditaan yhdessä, mitä konkreettisia taitoja lapsen hoito vaatii; mm. mitä ruokaa voi antaa lapsen iän mukaisesti?, mitä on kuume? , minne soittaa jos lapsi sairastuu?, kuinka solmia kengän nauhat?

Unelma vanhemmuudesta

- Kerrotaan totuudenmukaisesti, mitä kaikkea lapsen hoito vaatii; yö heräämiset, lapsen rauhoittelu, kuinka kalliiksi lapsen tarvikkeet tulevat.
- Onko raskaus realistinen; esim. asuminen asumisyksikössä, ei vakituista kumppania tai kumppanilla päihdeongelma
- Puhutaan myös siitä jos vanhemmuus ei onnistu: huostaanotosta kertominen.
- Normalisoidaan, että kaikki ihmiset eivät halua vanhemmiksi eikä kaikkien tarvitse olla vanhempia.
- Mikäli asiakas päätyy ratkaisuun, että vanhemmuus on hänelle tai heille liian vaativaa, pohditaan sitä, voisiko läheltä löytyä lapsi tai jokin muu kohde, jolle voisi hellyyden tunteita kohdistaa.
- Ehkäisyn lopettaminen on asiakkaan oma päätös